

MUNI
MED

Augmentativní a alternativní komunikace

Podzim 2023

Ústav zdravotnických věd

BSSI011 Sociální interakce

Augmentativní a alternativní komunikace (AAK)

- **Augmentativní komunikace** (z lat. augmentare – rozšiřovat) podporuje existující dorozumívání, které je běžnou komunikací nedostatečné.
- **Alternativní komunikační** systémy (z lat. alter – jiný) jsou náhradou za mluvenou řeč.

Alternativní komunikace = komunikace náhradní.

Augmentativní komunikace = komunikace podporovaná.

Augmentativní a alternativní komunikace

- způsob komunikace u osob se závažným postižením řeči, jazyka a psaní - tyto poruchy mohou být vrozené nebo získané
- kompenzuje projevy těchto poruch a postižení a využívá všech schopností uživatele
- kompenzuje přechodně nebo trvale vzniklé poruchy u jedinců se závažným postižením řeči, jazyka a psaní.

Etiologie

- **vrozené poruchy** - DMO, sluchové postižení, vývojové vady řeči, mentální postižení, autismus, kombinovaných postižení
- **získané poruchy** - po NCMP, úraz nebo nádorová onemocnění mozku, získané postižení sluchu, získaná kombinovaná postižení
- **degenerativní onemocnění** - skleróza multiplex, Parkinsonova nemoc, Alzheimerov syndrom

AAK metody

Komunikační prostředky jsou:

1) **bez pomůcek** - cílené pohledy očí, řeč těla, vokalizace, haptika, manuální znaky (MAKATON, prstová abeceda, BLISS)

2) **s pomůckami** -

a) **technické** - pomůcky s hlasovým výstupem, počítačové programy, světelné a zvukové signály, Braillovo písmo

b) **netechnické** - obrázky, fotografie, předměty, piktogramy, písmena a psaná slova, komunikační tabulky...

Komunikační prostředky mají dopomoci k tomu, aby byl jedinec nezávislý.

Cíle AAK

- Naučit jedince vyjadřovat přání
- Umět požádat o pomoc
- Reagovat na prosby, žádosti, příkazy
- Udržení očního kontaktu
- Vyjadřovat se
- Hovořit o věcech, které odpovídají tématu
- Zpětná vazba

Při vytváření/používání podpůrných nebo náhradních komunikačních systémů vždy **využívat všech schopností** uživatele. Zásada - způsob dorozumívání má být co nejpřirozenější.

Komunikační prostředky bez pomůcek

- některá postižení vedou k tomu, že je uživatel AAK více odkázán na zrak, a proto se do řeči využije manuálního gesta, které poskytuje doprovodnou vizuální informaci
- spojení řeči s pohybem - zrakové, hmatové a pohybové podněty
- řeč s provedením gest/znaků = důležité pro vytváření percepčně motorických paměťových stop

Komunikační prostředky bez pomůcek

Makaton

jazykový program, který poskytuje základní prostředky komunikace a podněcuje jak rozvoj mluvené řeči, tak i porozumění pojmů u dětí a dospělých s komunikačními problémy. Makaton byl navržen logopedkou M. Walkerovou a psychiatrickými konzultanty K. Johnstonovou a T. Cornforthem z Královské asociace pro pomoc neslyšícím ve Velké Británii. Název makaton je složeninou jejich křestních jmen. Tým tvůrců systému pracoval původně s dětmi s mentálním postižením a autismem, které nebyly neslyšící, ale nekomunikovaly mluvenou řečí a špatně jí rozuměly. Později začal být tento systém využíván pro potřeby komunikace zejména u osob s těmito typy postižení: neslyšící dospělí a děti s mentálním postižením, slyšící děti a dospělí s mentálním postižením, kteří nekomunikují mluvenou řečí a špatně jí rozumějí, dospělí a děti s mentálním a tělesným postižením, děti s autismem, malé neslyšící děti a děti s problémy artikulace, jako dočasný stresu zbavující prostředek komunikace během intenzivní výuky artikulované řeči a také některé dospělé osoby trpící komunikačními problémy následkem úrazu mozku nebo mozkové mrtvici.

Komunikační prostředky bez pomůcek

[How to Sign Makaton Part 1 - YouTube](https://www.youtube.com/watch?v=7RAm9OsL1g4)

<https://www.youtube.com/watch?v=7RAm9OsL1g4> pro sestry

[https://www.youtube.com/watch](https://www.youtube.com/watch?v=D5cYfUiqpCg)

[?v=D5cYfUiqpCg](https://www.youtube.com/watch?v=D5cYfUiqpCg) praktická ukázka

Komunikační prostředky bez pomůcek

Makaton - Baby Signs znakování pro miminka a batolata

https://www.youtube.com/watch?v=zcU19QdNJjE&list=PLBitw_M-ZoRH0smukVVAHy0E7eKwO-nT0
znakování v reálu

Baby Signs® Program
DOPORUČENÉ ZNAKY DO ZAČÁTKU

Copyright © 2007 Baby Signs, Inc.
Překlad Nucerasoft s.r.o. - www.babysigns.cz
Nezávislí certifikovaní instruktoři programu Baby Signs® mají právo kopírovat tento dokument.

Komunikační prostředky s pomůckami

1. Předměty - 3D symboly, které mají hmatovou strukturu a je možné s nimi manipulovat. Předměty se hodí např. pro velmi malé děti, pro osoby se zrakovým postižením atd.

- použití u postiženích, kteří nedovedou udržet oční kontakt s obrázkem, fotografií,
- hmatové schopnosti nekomunikujícího jedince, předmět znamená to, co pro jiného mluvené slovo

Lžíce – mám hlad

Bota – chci ven

Šála – je mi zima

Předměty užívané pro komunikaci musí být mimo běžné předměty

Nevýhoda - neprezentují abstraktní slova, pojmenování předmětu a související činnost se mohou překrývat

(lžička – symbolizuje lžičku samotnou i pojem jíst)

Komunikační prostředky s pomůckami

2. Fotografie - nejrealističtější 2D znázornění a je srozumitelnější než obrázek či grafický symbol.

3. Systémy grafických symbolů ([Bliss](#), piktogramy, atd.) - jsou černobílé či barevné různé typy grafických symbolů navrženy pro potřeby osob, které nemohou mluvit. Pomáhá dětem například pochopit sled činností v čase, stavbu věty nebo pochopit strukturu prostředí. Někdy vztah mezi symbolem a předmětem není jednoznačný, ale i tak může být osoba schopná přiřadit obrázek k předmětu a naučit se pomocí symbolu o tento předmět požádat.

Komunikační prostředky s pomůckami

Piktogramy

- černé na bílém podkladě,
- bílé na tmavém podkladě
- setkáváme se s nimi na každém kroku i v běžném životě.
- slouží jen jako znázornění určitého místa nebo činností, těžko se z nich skládají věty.

Komunikační prostředky s pomůckami

Piktomag

- komunikační pomůcky nejen pro děti s autismem
 - denní rutina, předvídání situací = větší jistota
- Sada Emoce <https://www.youtube.com/watch?v=VUqL8WUpmD0>

Piktoorloj – oblékání

- otočné kolečko s výřezem, kde se zobrazí jednotlivý úkon oblékání
- obsahuje 9 základních prvků oblékání – spodní prádlo, triko, ponožky, mikina-svetr, kalhoty, bunda, přezout do bačkor, obout boty, vzít si čepici-kšiltovku.

Komunikační prostředky s pomůckami

4. Komunikační tabulky - symboly sestavené do tabulek tak, aby vyhovovaly danému uživateli. Ten pak prstem, pohledem nebo světelným paprskem umístěným na hlavě atd. vybraný symbol identifikuje.

– Symboly sestaveny do komunikačních tabulek pro potřeby nemluvící osoby

forma k. tabulky:

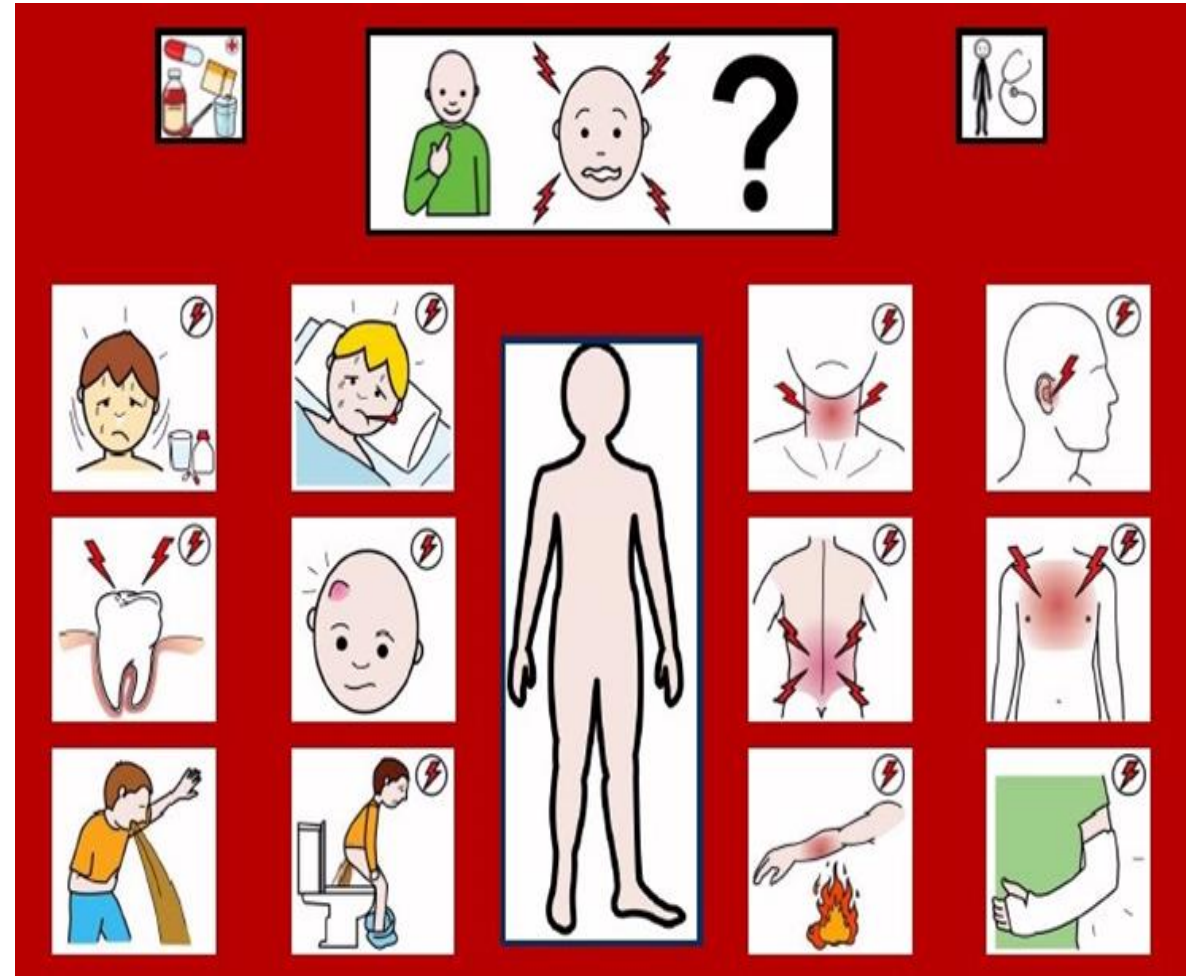
- vychází z potřeb uživatele - organizace symbolů v ploše, v prostoru
- založena na pohybových a zrakových možnostech uživatele - velikost tabulky, velikost a umístění symbolů, barevný kontrast,
- zohlednění jazykové potřeby
- Vždy zohlednit - výběr slovní zásoby, uspořádání tabulky (zajímavá i pro jeho vrstevníky, odráží osobnost, zájmy a věk uživatele).

Komunikační prostředky s pomůckami

Komunikační tabulky

PECS Picture Exchange Communication Symbols

- cca 4500 symbolů ze všech oblastí
- ze symbolů se snadno skládají i několika slovní sdělení,
- dají se jimi vyjádřit i pocity.

Komunikační prostředky s pomůckami

Komunikační tabulky

Widgit Symbols © Widgit Software 2002 – 2020
More resources available from www.widgit.com

Komunikační tabulka pro jednotky intenzivní péče

Otočit

 ano	 napít, svlažit ústa	 sucho v ústech	 bolest v krku	 kašel	 bolest hlavy	 nevolnost						
 záchod	 vyčistit ústa	 dušnost	 nemohu dýchat	 horko	 zima	 nepohodlí						
 světlo zap/vyp	 namazat rty	 léky	 alergie	 odsátí úst	 odsátí tracheostomie	 kyslík						
 nastavit postel						 velká únava						
 ne	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	 nevím

A	B	C	D	E	F	G
H	I	J	K	L	M	N
O	P	Q	R	S	T	U
 ANO	V	W	X	Y	Z	 NE

Komunikační prostředky s pomůckami

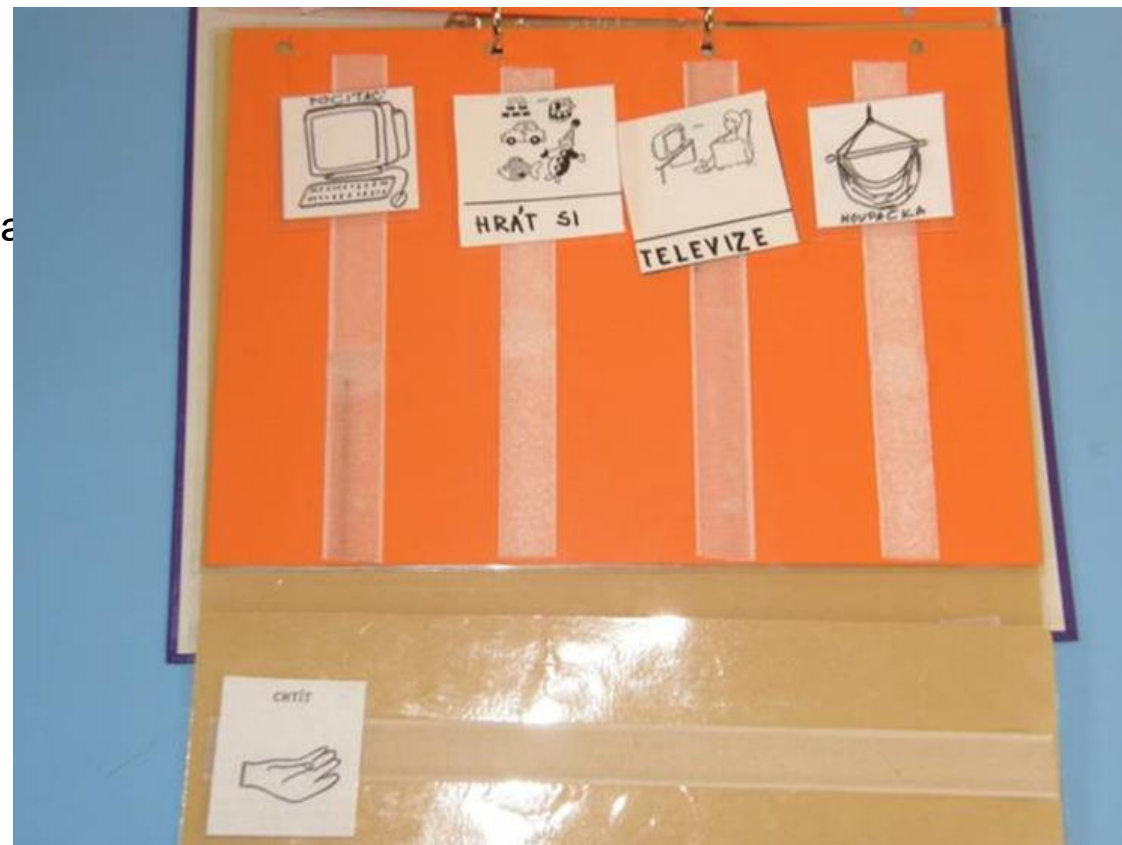
Komunikační tabulky

VOKS - výměnný obrázkový komunikační systém

v ČR - Mgr. Margita Knapcová

<https://www.youtube.com/watch?v=Q9q6eqcy3Fk> práce s knihou ukázka

<https://www.youtube.com/watch?v=mukxWZF1XM4> ukázka použití

Komunikační prostředky s pomůckami

Komunikační tabulky

- Komunikační kniha slouží k uložení a uspořádání piktogramů, symbolů nebo fotografií, které se používají při náhradní komunikaci. Je určena dětem či dospělým s komunikačními problémy (autismus, dysfázie, mentální retardace aj). Jde o obrázkový výměnný komunikační systém (PECS, VOKS).

Komunikační prostředky s pomůckami

Režimové karty

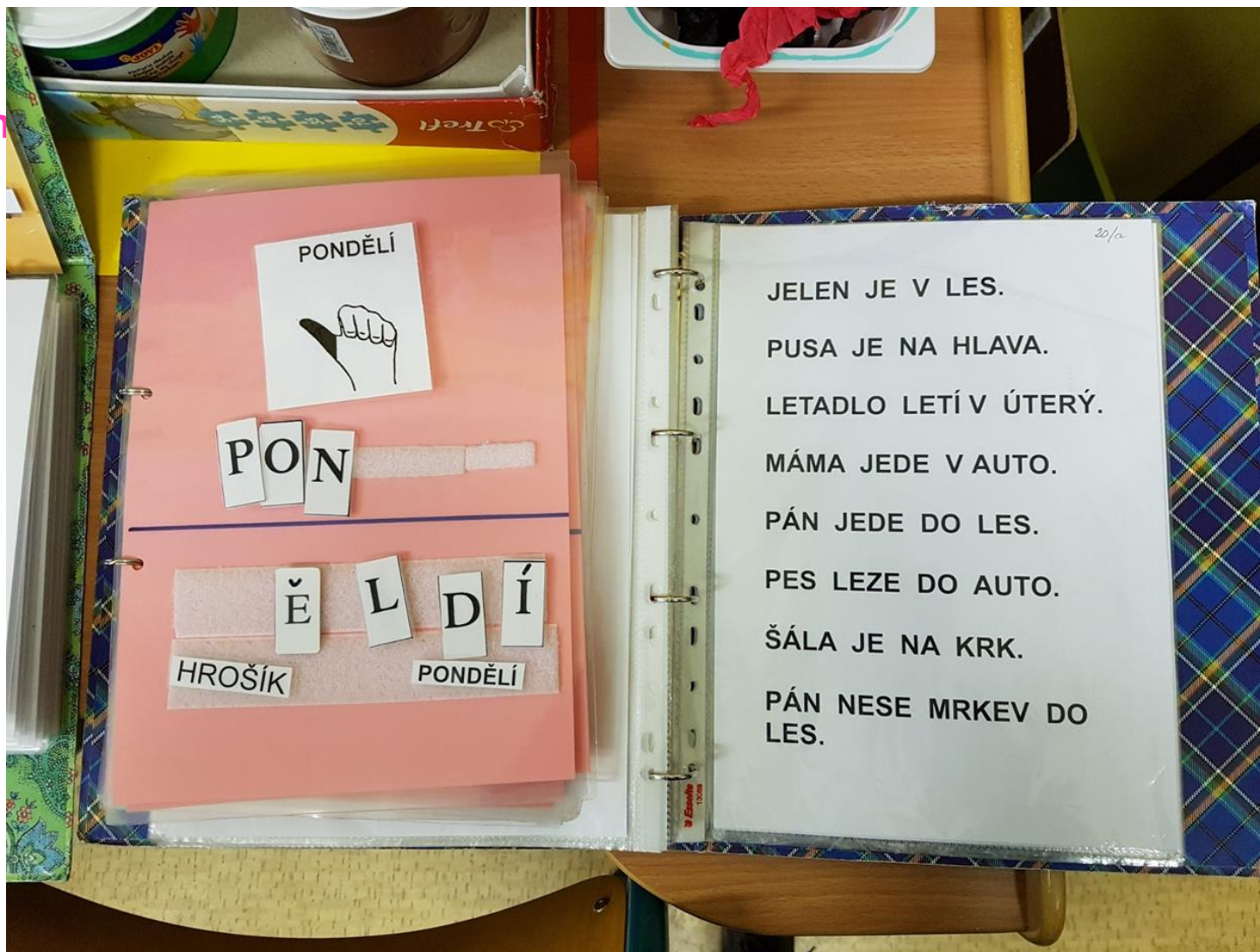

Komunikační prostředky s pomůckami

- **5. Písmena a psaná slova** - vhodná pro člověka, který umí číst a psát – není schopen hlasové komunikace mluveným slovem
- pro nemluvící osoby – výhodné vyjadřovat se pomocí písma (důležité začít co nejdříve budovat schopnost rozpoznat písmena a tištěná slova – zpočátku se kombinují s obrázkovými symboly. Tabulky mohou postupně obsahovat i samostatná písmena, slova, věty a číslice).

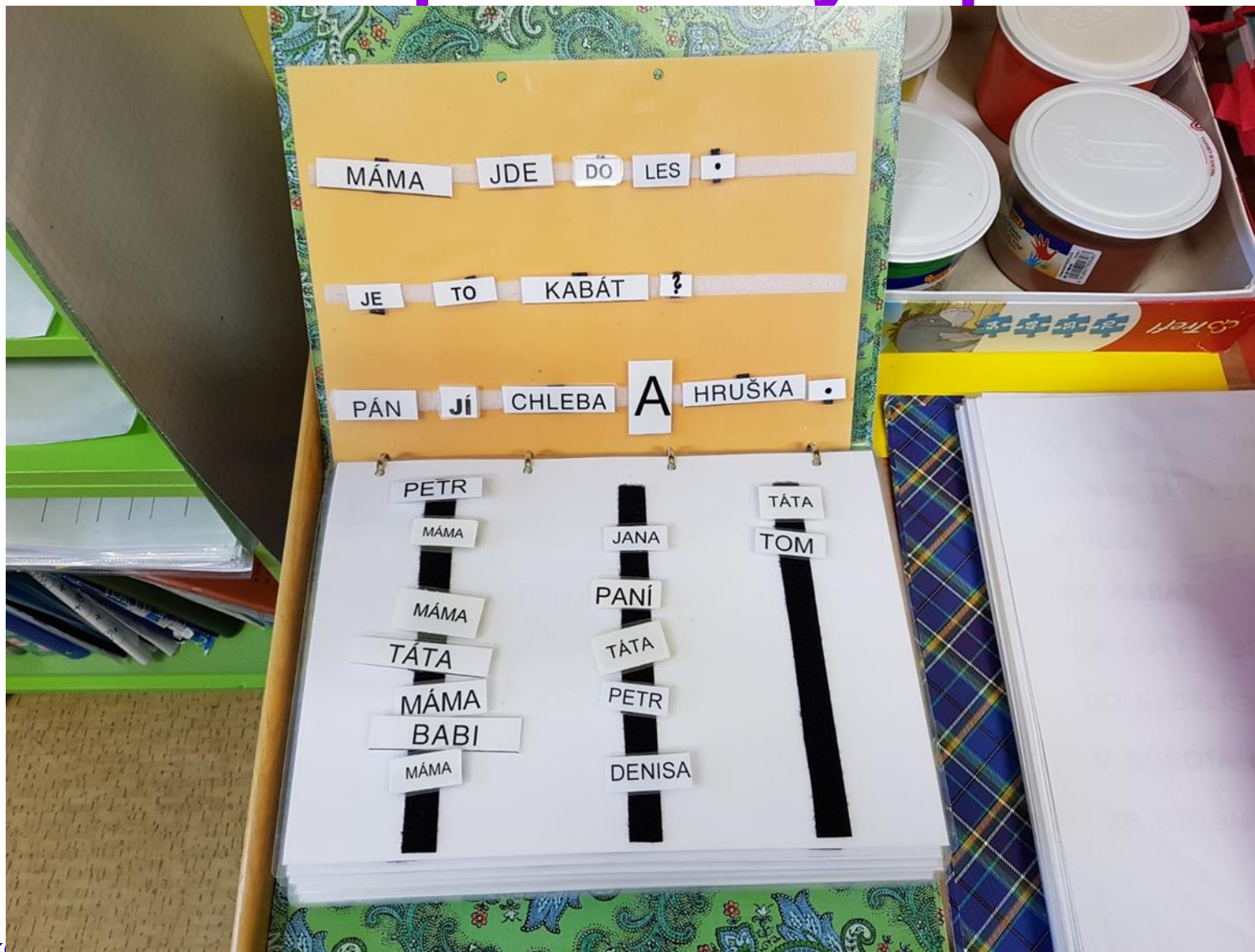
Komunikační prostředky s pomůckami

– 5. Písmena

Komunikační prostředky s pomůckami

– 5. Písmena a

Komunikační pas

- Obsahuje údaje o osobě s těžkou poruchou komunikace při pobytu v nemocnici. Může se hodit i pro cizince. Pomocí ukázání na symbol upozorní na to, co se mu děje.
- [Microsoft Word - A-E_Communication_Passport CZ.doc \(alternativnikomunikace.cz\)](#)

Technické pomůcky s hlasovým výstupem

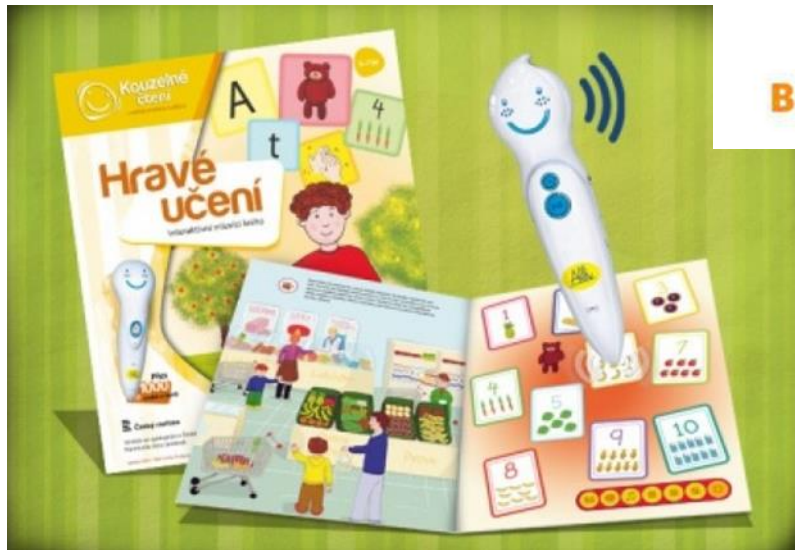
- pomůcky jednoúčelové, tzn. pouze pro komunikaci např. jednoduché pomůcky s tištěným a/nebo hlasovým výstupem s omezeným počtem vzkazů či přístroje s klávesnicí a/nebo displejem, kdy sdělení jsou označena obrázky, fotografiemi, symboly, nápisem.
- Hlasový výstup - formou syntetické řeči nebo digitalizované řeči (lidská řeč nahraná na pomůcku)

Čtecí pero

významným technologickým průlomem a pomocí pro ty, kteří trpí problémy se čtením, jako je dyslexie

Builds reading, writing & listening skills

VOX Komunikátor

aplikace určená pro tablety a chytré telefony určená nemluvícím lidem, kteří mohou ke komunikaci využívat prostředky AAK

<https://www.youtube.com/watch?v=yv4K3A56pO0>

Alexicom Tech AAK

- systém pro mobilní zařízení
- pomáhá lidem komunikovat, když nemohou mluvit
nebo potřebují pomoc při komunikaci s ostatními lidmi

<https://www.youtube.com/watch?v=PWdqaSr5r8s>

praktická ukázka

Springboard lite

- <https://www.youtube.com/watch?v=d7WgRVEPW0g> komunikace se sourozencem
- Go Talk <https://www.youtube.com/watch?v=RsUwoiR2DKA> ukázka využití
- <https://www.youtube.com/watch?v=cAvcquMd0vY> program – oční kontakt

Počítače

- speciální software
- individualizováno dle potřeb uživatele, dostupnost

RANNÍ RITUÁL

ZAČÍNÁME
Cink, cink, začínáme
a pěkně se přivítáme!

PŘIVÍTÁNÍ
Brzy ráno slunce vstalo,
dobré ráno zavolalo.
Děti (kluci) vstávejte.....
a sluníčko vítejte!
Oči pěkně umyjeme,
potom vlasy učešeme.
Rukama si zatleskáme,
břícho pěkně pohladíme,
a nohama zadupeme.
Ať je dneska krásný den,
dobré ráno, dobrý den.

UVĚDOMOVÁNÍ SI VLASTNÍ OSOBNOSTI
Bumtarata na buben,
bumtarata, kdo já jsem?

SLONI - dupání nahlas, mluvení
Dupy, dupy, klápy klápy,
či jsou tyhle sloni tlapy?
Když ty nohy zadupou,
třesou celou chalupou.
Zato myšky chodí tiše,
mají tlapy jako z plyše.
Tiše myši ší, ší, ší,
ať vás nikdo neslyší - psssss!

PRSTY - masírování prstů
Pět lištiček přiskákalo,
pět lištiček přichvávalo.
První v kamnech zatopila,
druhá hrnec postavila,
třetí kaši uvařila,
čtvrtá cukrem posypala,
pátá volá:
pojd' sníst naši kašičku
a nespál si hubičku.

PRSTY - masírování prstů
Můj paleček, chlapečku,
co jsi dneska dělal?
S tímhle bratrem pracoval,
s tímhle bratrem maloval,
s tímhle bratrem tancoval,
a s tím bratrem maličkým
zpívali jsme písničky - a jaké?

PLÁČEK - tleskání
Plác, plác, plác, přineseme táč.
Topinky si uděláme
pak si na nich pochutnáme
Plác, plác, plác, přineseme táč.

AUTÍČKO - zvedání pohou
Jede, jede autíčko - tód, tód, tód,
troubí na nás autíčko.
Jede rychle, pomalíčku,
pak zastaví na chvilíčku
a zase se rozjede.
To autíčko dovozí!

LETADLO - ruce nad hlavu
Letí, letí letadlo,
pozor, aby nespadlo.
Vylétlo mezi mráčky,
pozdravilo všechny ptáčky.
Obletělo celý svět,
vrátilo se na zem zpět.

MELU - motání rukama
Melu, melu kávu,
pro dědu a bábu.
Jedno zrnko, druhé, třetí,
už to bude milé děti.

KOČIČÍ ROZCVIČKA
Každý den se po ránu,
jako kočka protáhnu.
Jedna, druhá tlapička,
to je moje rozcvička.

JAKO KOČKA NEBO PES
Jako kočka nebo pes,
po čtyřech po zemi lez.
U oslíka zvykem bývá,
že rád hlavou sem tam kývá,
když polezeme jako had,
budeme mít brzy hlad,
po obědě každá žada
do postele lehnou ráda.

KÁČA - střídavé zvedání rukou
na Káča, dvě Káče,
slyš spout koláče,
ona si je chválí,
já há ší je spálí.

KRTKY - zvedání pohou
Návě dráhá třetí čtvrtá,
na zahradě krtek vrtá.
Nohy má jak vývrtky,
vrtá metro pro krtky.

POMOCNÍCI
Tatínkovi v dílně,
pomáháme pilně.
Do dřevěné krabičky,
přitloukáme hřebíčky.

POLINKA - ruce křížem
Řežu, řežu polínka,
ať má čím topit maminka.
Řežu, řežu polena,
už mě bolí ramena,
už mě bolí celá kříž,
řízy, řízy, řízy, říz.

AUTOBUS
Chvilí krokem, chvilí klusem,
jedeme si autobusem.
Řidič mačká houkačku,
řeže každou zatáčku.
To je jízda lidé drazí,
sem a tam to s námi hází.
Dopředu i dozadu,
všichni v jednu hromadu.

MAŠINA
Jede, jede mašina,
z Pardubic až do Zlína.
S radostí a kurází,
míjí všechna nádraží.

- ORIENTACE NA TĚLE**
- Zatleskáme, zadupáme
a na hlavu si ruce dáme.
 - Zatleskáme, zadupáme
a na nos si ruce dáme.
 - Zatleskáme, zadupáme
a na uši si ruce dáme.
 - Zatleskáme, zadupáme
a na oči si ruce dáme.
 - Zatleskáme, zadupáme
a na ramena si ruce dáme.
 - Zatleskáme, zadupáme
a na bříško si ruce dáme.
 - Zatleskáme, zadupáme
a na kolena si ruce dáme.

ZEMĚ - závěrečné přelázení
Ukaž dlaně sluníčku,
pak je přilož k srdíčku.
Vystřel šíp až do mraků,
voda padá z oblaků.
Voda hladí naši zem,
pára stoupá jako sen.
Páru vítr rozhání,
chyt' ji lehce do dlaní.
Udělej z ní malý míč,
foukní do něj a je pryč.

KONEC
Zvoní, zvoní zvonec,
Vítání je konec!!!!!!!

Ústav zdravotnických věd
Lékařská fakulta Masarykova univerzita

MUNI
MED